№3
2024

OZBEKSTAN MÁMLEKETLIK KONSERVATORIYASI
NOKIS FILIALI

MUSIQA VA SAN'AT AXBOROTNOMASI | ВЕСТНИК МУЗЫКИ И ИСКУССТВА | BULLETIN OF MUSIC AND ART

MUZÍKA HÁM KÓRKEM ÓNER XABARSHÍSÍ

ILIMIY - METODIKALÍQ JURNAL

ÓZBEKSTAN RESPUBLIKASÍ JOQARÍ BILIMLENDIRIW,
ILIM HÁM INNOVACIYALAR MINISTRLIGI

ÓZBEKSTAN RESPUBLIKASÍ MÁDENIYAT MINISTRLIGI

ÓZBEKSTAN MÁMLEKETLIK KONSERVATORIYASÍ
NÓKIS FILIALÍ

MUZÍKA HÁM KÓRKEM ÓNER XABARSHÍSÍ

Ilimiy-metodikalıq jurnal

MUSIQA VA SAN'AT AXBOROTNOMASI

Ilmiy-uslubiy jurnal

ВЕСТНИК МУЗЫКИ И ИСКУССТВА

Научно-методический журнал

BULLETIN OF MUSIC AND ART

Scientific-methodical journal

№ 3/2024

BAROKKO DÁWIRINIŃ GARMONIYASÍ

Charshemov J., Orazalieva G.
Ózbekstan mámleketlik konservatoriyası Nókis filialı

Annotaciya: Bul maqalada Barokko dáwirindegi akkordlar, garmoniya haqqında túsinikler hám olardıń payda bolıwı, kompozitorlar dóretiwshiliginde qollanılıwı haqqında maǵlıwmatlar berilgen. Sonday-aq, maqalada garmoniyanıń túrleri, akkordlardı qollaw usılları, garmoniya páni boyınsha oqıw qollanba hám sabaqlıqlar haqqındaǵı maǵlıwmatlar berilgen.

Gilt sózler: garmoniya, ses, únlesiw, polifoniya, akkord, dáwir, barokko, kompozitor, muzıka.

Аннотация: В данной статье понятия аккордов и гармонии в период барокко и их возникновение, сохранившиеся в творчестве авторов-песенников. Помимо прочего, в статье даны обзоры о видах гармонии, способах использования аккордов, учебниках и учебниках по науке о гармонии.

Ключевые слова: гармония, голос, созучие, полифония, аккорд, период, барокко, композитор, музыка.

Annotation: This article the concepts of chords and harmony in the Baroque period and their emergence, preserved in the work of songwriters. Among other things, the article reviews the types of harmony, how chords are used, and textbooks and manuals on the science of harmony.

Keywords: harmony, voice, sonority, polyphony, chord, period, baroque, composer, music.

Muzıkada únlesiw individual dawıslar yamasa dawıslardıń quramı esitiw arqalı talıqlaw procesin kórip shıǵadı. Bul ádetde bir waqıttıń ózinde sesler únlesiwi (notalar) yamasa akkordlardı ańlatadı. Uyqaslıqtı úyreniw akkordlar, olardıń dúzilisi hám akkord progressiyası hám olardı basqaratuǵın baylanıs

principlerın óz ishine aladı. Kóbinese Garmoniya muzıkanıń "vertikal" tárepin ańlatadı, melodikalıq sızıq yaki “gorizontal” tárepten ayrıqsha bolıp esaplanadı.

Solay etip, melodiyalıq sızıqlar hám individual ǵárezsiz dawıslardıń bir waqtınıń ózinde dawıs beriwine belgi etiwshi polifoniya ortasındaǵı baylanıslılıqtı kórsetetuǵın keri noqat geyde únlesiwden parıq etedi.

Muzıkanıń kóp túrlerinde, ásirese barokko, romantikalıq zamanagóy hám djazzda akkordlar kóbinese "keskinlik" penen toltırıladı. Dissonans akkordınıń qosımsha aǵzası bolıp, ol basqa salıstırǵanda dissonans intervaldı payda etedi.

Uyqaslıq ádetde dawıssız hám dissonans dawıslar ortasında teń salmaqlılıq ámeliyatta shertip kórgende qulaqlarǵa jaǵımlı kórinedi.

Garmoniya termini grekshe μrmo'vía garmoniyasınan kelip shıqqan bolıp, "qospa, razılıq, degen mánisti ańlatadı, glagolarmo'zō harmozō feyilinen, " (I), birgelikte baylanısıw". Áyyemde, uyqaslıq kóbinese pútkil muzıka maydanına, muzıka bolsa ulıwma kórkem ónerge tiyisli edi. Áyyemgi Greciyada joqarı hám tómengi nota bul termin keri elementlerdiń kombinaciyasın anıqladı. Soǵan qaramay, esletpelerdi bir waqtınıń ózinde tıńlaw áyyemgi grek muzıka ámeliyatınıń bir bólegi bolǵanba yamasa joqpa, anıq emes; uyqaslıq hár qıylı forma ortasındaǵı munasábetlerdi klassifikaciyalaw sistemasın támiyinlegen bolıwı múmkin. Orta ásirlerde bul termin birgelikte esitiletuǵın eki dawıstı súwretlew ushın isletilgen hám Oyanıw dáwirinde birge esitiletuǵın ush signaldı belgilew ushın keńeytirilgen. Aristoksen "Stoixeyning Harmonikasi" dep atalǵan dóretpe jazdı, bul Evropa tariyxındaǵı uyqaslıq temasında jazılǵan birinshi dóretpe dep esaplanadı. Tek 1722 jılda Ramonıń "únlesiw tuwrısında Traktat" basılıwında ("uyqaslıq tuwrısında qollanba") muzıkalıq ámeliyattı talqılaw etken tekstte bul termin bas bette istelingen, biraq bul dóretpe temanı teoriyalıq talqılawdıń dáslepki tariyxı emes. Bul tekstlerdiń tiykarǵı principi sonda, únlesiw aldınan belgilengen kompozicion principlerge muwapıq túrde únleslikke ruxsat beredi.

Zamanagóy sózlik táriyipleri qısqasha xarakteristika beriwge háreket etkende, “Únleslik ádetde estetik oy-pikirlerden kelip shıǵadı (mısalı, tek jaǵımlı

konkordlar únles bolıwı múmkin degen pikir) yamasa muzıkalıq dúziliw kóz qarasman (garmonik (bir waqtınıń ózinde dawıslı akkord) hám "keri" (izbe-iz dawıslı sesler únleslikler).

Arnold Uittalldıń aytıwına qaraǵanda, muzıka teoriyasınıń pútkil tariyxı tek únlesiw hám qarama-qarsı noqat ortasındaǵı parıqqa baylanıslı bolıp ásirler dawamında muzıkalıq kompoziciya xarakterindegi waqıyalar óz ara baylanıslılıqtı hám geyde integraciyanı óz ishine alǵanlıǵı birdey dárejede ayqın. Batıs muzıkasında zamanagóy tonal únlesiw shama menen 1600 jılda baslanǵan degen túsinik muzıka teoriyasında keń tarqalǵan. Bul, ádetde, Oyanıw dáwiri muzıkasında ulıwma bolǵan gorizontal (yamasa keri) kompoziciyanı almastırıw menen baylanıslı bolıp, jaratılǵan muzıkanıń vertikal elementine jańa pát beriledi. Biraq, zamanagóy teoretikler bunı qanıqarsız ulıwmalastırıw dep biletuǵın edi. Karl Dalxausdıń sózlerine kóre: “Keri noqattı únlesiw menen almastırıw emes, biraq keri noqat hám vertikal texnikanıń eski túri jańa túrge almastırıldı hám únlesiw tek ǵana akkordlardıń (vertikal) dúzilisin, bálkim olardıń (" gorizontal") háreketin de óz ishine aladı. Únlesiw hám garmonik ámeliyattıń xarakteristikaları hám tariypleri Evropa (yamasa Batıs) muzıkalıq dástúrlerine salıstırǵanda kórsetiwi múmkin. Mısalı, Qubla Aziya kórkem muzıkası (hindistan hám karnatika muzıkası) kóbinese Batıs ámeliyatında ádetiy únlesiw retinde qabıl etilgen zatlarǵa pát retinde tilge alınadı; Qubla Aziya muzıkasınıń kópshiligi ushın tiykarǵı Garmonik tiykar-bul besinshi interval (yamasa tórtinshi interval), bul kompoziciya waqtında ózgermeydi. Atap aytqanda, sinxron hádiyselerdiń bir waqıtta bolıwı kemnen-kem jaǵdaylarda tiykarǵı itibar esaplanadı. Soǵan qaramay, sesler únlesliginiń basqa kóplegen oy-pikirleri muzıka, onıń teoriyası hám dúzilisi menen baylanıslı. Mısalı, sesler únlesligi hám modal oy-pikirler jáne onıń ishindegi kodifikaciyalardı birlestirgen quramalı Ragas sisteması.

Solay etip, bir waqtınıń ózinde esitiletuǵın quramalı muzıkalıq kombinaciyalar hind eski muzıkasında ushraydı, biraq nota Batıs muzıkasında bolǵanı sıyaqlı olar kemnen-kem jaǵdaylarda garmoniyalıq yamasa kontrapultal

progresiyalar retinde uyreniledi. Bul keri pát (atap aytqanda, hind muzıkasına) jırlawdıń túrli usıllarında kórinetuǵın boladı: hind muzıkasında improvizaciya miynettiń strukturalıq dúzilisinde zárúrli rol oynaydı, Batıs muzıkasında bolsa improvizaciya 19 -ásir aqırınan berli qollanılıp kelgen. Batıs muzıkasında (yamasa ótken zamanda) júz bergen orında, improvizaciya aldınan jazıp alınǵan muzıkanı bezetedi yamasa ilgeri muzıkalıq kompoziciyalarda ornatılǵan muzıkalıq modellerden súwret sızadı hám sol sebepli tanıs bolǵan garmoniyalıq sxemalardan paydalanadı. Soǵan qaramay, Evropa kórkem muzıkasında jáne onı qorshap turǵan jazba teoriyada aldınnan dúzilgen zatlarǵa itibar úlken. Rostov muzıkası hám muzıkashılarınıń sózleri (Oksford universiteti baspa sózi) bunı anıq belgileydi:

Soǵan qaramay, Batıs muzıkasında garmoniyalıq ámeliyat hám tildiń ózi evolyuciyası aldınǵı kompoziciyanıń bul procesi menen ańsatlasadı, bul bolsa teoretikler hám kompozitorlardı aldınan islep shıǵılǵan bólek dóretpeler boyınsha úyreniw hám analiz qılıw imkaniyatın beredi.

Batıs muzıkalıq atqarıwı, kompoziciyası hám teoriyasınıń dástúrleri únlesiw qaǵıydalarına iye. Bul qaǵıydalar kóbinese tábiyiy ayrıqshalıqlarǵa tiykarlanǵan dep tariyplenedi. Mısalı, Pifagor nızamlarınıń pútkil sanınıń qatnası (aqıl hám óz-ózinen munasábetlerge tán bolǵan" únlesiw") yamasa garmoniyalıq hám rezonanslar ("únlesiw" dawıs sapasına tán). Úlken únlesiw bir waqtınıń ózinde eki yamasa odan artıq notalardan kelip shıǵadı, biraq jumıs Arpedgio yamasa akkord járdeminde tek bir melodik sızıq menen únleslikti ańlatıwı múmkin. Akkordlar muzıkada júdá áhmiyetli orın iyeleydi. Barrroko dáwiri, renessans dáwiri, romantizm dáwiri, klassik dáwiri akkordlarınıń bizge shekem izretlenip, úyrenilip keliwi quwanısh álbette. Bul akkordlardıń izleniwi, shuqır úyreniliwi muzıka tanıwshılardıń hám de kompozitorlardıń miyneti dep bilemen.

Házirde bul akkordlar muzıka mekteplerinde birinshi klasınan baslap, sabaqlıqta úyretilip kelinbekte. Bul jaslar bara-bara akkordlardı qıynalmastan dúziw, temaların túsinip ayta alatuǵın dárejege keledi. Al, student waqtına kelgende bolsa, akkordlar teması qıyınlasıp, tereń úyretilip baslanadı. Bul dáwirde

kompozitorlardıń shıǵarmalarında qollanılǵan akkordlar menen tanısıp, olardı birme-bir talıqlap shıǵadı. Bul akkordlar muzıka sınshılarımız tárepinen, ele de tereń úyrenilip, E.Kurt «Пути развиия аккорда», L.Mazul «Проблемы классической гармонии», V.P.Shestakov «Гармония как эстетическая категория» sıyaqlı kitaplar, ózbek tilinde, qaraqalpaq tilinde awdarma qılınıp, kitap yáki toplam formasında sabaqlıqta úyreniledi dep isenim bildirip qalamız.

Paydalanılǵan ádebiyatlar:

1. Kamalova G. M. et al. QARAQALPAQTIŃ BAY MIYRASI //ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ. – 2023. – Т. 32. – №. 2. – С. 52-54.
2. Kamalova G. M. et al. ÓZBEKSTAN XALIQ BAQSISI ǴAYRATDIN ÓTEMURATOV //TADQIQOTLAR. – 2023. – Т. 25. – №. 1. – С. 40-42.
3. Kamalova G. M. et al. ÓZBEK MUZIKASINDA BALALAR FOLKLORI //Journal of new century innovations. – 2023. – Т. 39. – №. 2. – С. 85-87.
4. Orazaliyeva G. THE CREATIVE PATH OF AMET TAKHIROV //Modern Science and Research. – 2023. – Т. 2. – №. 10. – С. 188-191.
5. Charshemov J. PROCESSES OF REALIZATION OF KARAKALPAK FOLKLORE IN SYMPHONIC MUSIC OF 1990-2010 OF XX-XXI CENTURY //Western European Journal of Modern Experiments and Scientific Methods. – 2024. – Т. 2. – №. 1. – С. 37-41.
6. Charshemov J. PROCESSES OF REALIZATION OF KARAKALPAK FOLKLORE IN SYMPHONIC MUSIC OF 30-80 YEARS OF XX-CENTURY //Web of Teachers: Inderscience Research. – 2024. – Т. 2. – №. 1. – С. 33-36.
7. Charshemov J. Problems of Using Karakalpak Folklore in Composers //Vital Annex: International Journal of Novel Research in Advanced Sciences. – 2023. – Т. 2. – №. 3. – С. 270-273.
8. Чаршемов Ж. МУСТАҚИЛЛИК ЙИЛЛАРИДА ЎЗБЕК КИНОМУСИҚАСИ //Вестник музыки и искусства. – 2023. – Т. 1. – №. 2. – С. 16-22.
9. Charshemov J. A REVIEW OF MARKABAY JIEMURATOV'S WORK //Modern Science and Research. – 2023. – Т. 2. – №. 10. – С. 818-821.
10. Abdikarimova I., Kamalova G. KARAKALPAK FOLKLORE //Modern Science and Research. – 2024. – Т. 3. – №. 2. – С. 1237-1239.

MAZMUNÍ

MUZÍKATANÍW

1	**Allanbaev R.O.** QOSÍQSHÍLÍQTÍŃ BÚGINGI KÚNDEGI ÁHMIYETI…….	3
2	**Kulchigayeva M.** QORAQALPOQ XALQ QO‘SHIQLARINING O‘ZIGA XOS XUSUSIYATLARI HAQIDA …….....	10
3	**Charshemov J., Muratbaeva R.** JAŃA RUXTAǴÍ XALÍQ QOSÍQLARÍ…….	16
4	**Charshemov J.** XVI-XVII ASRLARDA BALETNING YEVROPADA KLASSIK RAQS TURI SIFATIDA RIVOJLANISHI	22
5	**Abatbaeva R.** QORAQALPOQ MUSIQA SAN'ATIDA SYUITA JANRINING RIVOJI……	28
6	**Rasbergenova X.S.** MUSIQANING INSON SALOMATLIGIDAGI O‘RNI VA AHAMIYATI……	38
7	**Abdisultanov J.** QARAQALPAQ MUZÍKASÍNDAǴÍ JANRLÍQ ÓZGESHELIKLER (QARAQALPAQ MUZÍKALÍ DRAMALARDÍŃ PAYDA BOLÍWÍ HÁM RAWAJLANÍWÍ)…….	43
8	**Charshemov J., Orazalieva G.** BAROKKO DÁWIRINIŃ GARMONIYASÍ.....	49
9	**Zuxurov M.** VIOLONCHEL SAZ ASBABINIŃ KELIP SHIǴIWI, ORKESTR HÁM KAMER ANSAMBLLERINDE TUTQAN ORNI…..	54
10	**Uzoqov D.S.** UYG‘UR MUSIQALI TEATRINING MARKAZIY OSIYODA PAYDO BO‘LISHI……	59

KÓRKEM ÓNER

11	**Mamutov P.A.** KOMPOZITOR HIKMAT RAJABOV ÓMIRI HÁM DÓRETIWSHILIGI HAQQÍNDA..……..	65
12	**Abdikarimova I.** QARAQALPAQSTAN RESPUBLIKASÍNDAǴÍ BIRINSHI FLEYTA ATQARÍWSHÍSÍ……	71
13	**Sobirjonov A.** O‘ZBEK OPERA XONANDALIGIGA VA MILLIY QO‘SHIQCHILIGIGA ERGASH YO‘LDOSHEVNING QO‘SHGAN HISSASI.....……	76
14	**Saidxonov A.S.** XX ASR YANGI VENA MAKTABI IJODKORLARI TARIXNING YANGICHA KO‘RINISHI……	80
15	**Dauletbaev T.Q.** QORAQALPOQ BAXSHICHILIK SAN’ATINING RIVOJIDA G‘AYRATDIN UTEMURATOVNING MEHNATLARI….	90
16	**Matimuratov S.** QARAQALPAQ KÓRKEM ÓNERINDE XOSH HAWAZ BÚLBÚL TAMARA DOSHUMOVANÍŃ TUTQAN ORNÍ…	95
17	**Ońǵarbaeva L.** CHANG SAZ ÁSBABÍNÍŃ TARIYXÍ HÁM USTAZ ATQARÍWSHÍLARÍ……..……	100
18	**Sharipov A.Sh.** XONANDALIKDA IJROCHILIK TAMOYIL VA ME‘ZONLARI……	106

MUZÍKA PEDAGOGIKASÍ

19	**Rajabov X.J.** QASHQAR RUBABI BASLANǴISH SABAQ BARISINDAǴI TÁLIM MASHQALALARI TIYKARINDA..……	110
20	**Abatbaeva U.A.** ART-PEDAGOGIKALIQ HÁM ART-TERAPEVTIKALIQ TEXNOLOGIYALAR TIYKARINDA BASLANǴISH KLASS OQIWSHILARIN ESTETIK TÁRBIYALAW MODELI……	118
21	**Jumaniyazov O‘.** O‘QUVCHILARGA XALQ CHOLG‘ULARINI O‘RGATISHDA SHARQ ALLOMALARI MUSIQIY RISOLALARINING AHAMIYATI…….....	125
22	**Любимцева В.С.** ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИННОВАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ – ВАЖНОЕ УСЛОВИЕ ДЛЯ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО МАСТЕРСТВА ПРЕПОДАВАТЕЛЯ……...	131
23	**Matjanova M.** OQÍWSHÍLARDÍ ESTETIK TÁRBIYALAWDA ÁMELIY QOLLANIW METODLARÍ, FORMA HÁM QURALLARI...	136
24	**Jumabaev A.** NOTA OQIW TÁJIRIYBESINDE ATQARIWSHILIQ KÓNLIKPELERIN ÓZLESTIRIW HÁM QÁLIPLESTIRIW……..	143
25	**Раджабова Н.** АКТИВИЗАЦИЯ ТВОРЧЕСКИХ НАВЫКОВ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ ИНТОНАЦИОННЫХ ОСОБЕННОСТЕЙ МЕЛОДИИ В МЕТОДИКЕ ПРЕПОДАВАНИЯ СОЛЬФЕДЖИО….	149
26	**Mutalov D.A**. YOSHLARNING MA’NAVIY SHAKLLANISHIDA MUSIQANING O‘RNI……	154

JÁMIYETLIK-GUMANITAR PÁNLER

27	**Palımbetov K.S.** QARAQALPAQ XALÍQ DÁSTÚR FOLKLORÍNÍŃ ÚYRENILIW MÁSELESI……	160
28	**Bekbergenova Z.** 1990-2000-JÍLLARDAǴÍ QARAQALPA AMATURGIYASÍ HAQQÍNDA	168
29	**Marziyayev J.K.** EKOLOGIK MADANIYAT VA UNI SHAKLLANTIRISH: EKOLOGIK MUAMMONI OLDINI OLISHNING BIR USULI SIFATIDA……	176
30	**Sadenova G.P.** KÓRKEM SHÍǴARMALARDA EPITETTIŃ QOLLANÍLÍW ÓZGESHELIKLERI HÁM USÍLLARÍ……	181